

Slovníček základních pojmů¹

Antisemitismus

Pojem vyjadřující nenávisť, rasismus a diskriminaci vůči židům a židovství.

Azyl

Ochranný pobyt, který stát poskytuje státnímu příslušníku třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s jejím pronásledováním zpravidla z důvodů politických či humanitárních (v ČR jsou důvody udělení azylu specifikovány v zákoně o azylu).

Azylant

Cizinec, kterému byl udělen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.

Azylové zařízení

Zařízení zřizované ministerstvem vnitra sloužící k hromadnému ubytování žadatelů o mezinárodní ochranu a azylantů. Může se jednat o přijímací, pobytové nebo integrační středisko.

V České republice v současné době existují dvě přijímací střediska – v Zastávce u Brna a na mezinárodním letišti Václava Havla v Praze. Přijímacím střediskem musí projít všichni žadatelé mimo těch, kteří se nacházejí ve vazbě, výkonu trestu, popř. v zařízení pro zajištění cizinců či kteří jsou hospitalizováni. Přijímací středisko na mezinárodním letišti má specifické postavení.

Pobytové středisko je místo, kde jsou ubytováni žadatelé po celou dobu řízení o udělení mezinárodní ochrany, pokud si sami nezvolí odchod do soukromí. V tomto zařízení se o ně stará ministerstvo vnitra. Pokud jsou žadatelé bez finančních prostředků, hradí jim ministerstvo všechny náklady spojené s pobytem, včetně stravy, kapesného a lékařského ošetření. V současné době je těchto zařízení několik a jsou rozmístěna po celém území České republiky. Z těchto azylových zařízení mohou žadatelé kdykoliv odejít – na vycházku či na propustku. Pobývat zde mohou žadatelé až do okamžiku, kdy nabude právní moci rozhodnutí

---

¹ Slovníček pojmů byl vytvořen s pomocí švédské verze příručky pro učitele (<http://www.hejsverige.nu/en/forunga/ordlista/>) a webových stránek ministerstva vnitra www.mvcr.cz, projektu CzechKid www.czechkid.cz, UNHCR www.unhcr-centraleurope.org a inkluzivní škola.cz www.inkluzivniskola.cz. Vybrané pojmy jsou přímými citacemi pojmů z výše uvedených webových stránek.

o jejich žádosti o udělení mezinárodní ochrany. Ministerstvo může výjimečně povolit pobyt v azylovém zařízení jiným osobám, zejména nezletilému rodinnému příslušníkovi žadatele, zákonnému zástupci žadatele, státnímu občanu ČR, který je zákonným zástupcem žadatele, popř. státnímu občanovi ČR, jehož zákonný zástupce je žadatelem o udělení mezinárodní ochrany.

Tzv. integrační azylové středisko slouží k přechodnému ubytování těch cizinců, kterým již byl azyl udělen.

Cizinec

Za cizince je považována každá fyzická osoba, která nemá české státní občanství.

Diskriminace

Přímou diskriminací se rozumí takové jednání včetně opomenutí, kdy se s určitou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světonázoru.

Dočasná ochrana

Ochranný institut výjimečné povahy existující vedle mezinárodní ochrany. Smyslem je rychle a účinně reagovat na hromadné přílivy vysídlených osob ze třetích zemí, které se nemohou vrátit do země svého původu. Může se jednat o osoby, které uprchly z oblastí ozbrojených konfliktů nebo endemického násilí, nebo osoby, kterým vážně hrozí systematické nebo obecné porušování lidských práv, či osoby, které se staly oběťmi porušování lidských práv.

Doplňková ochrana

Doplňková ochrana je vedle azylu další (nižší) forma mezinárodní ochrany, která se uděluje cizincům, kteří nespĺňují důvody pro udělení azylu, bude-li v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že v jejich případě jsou důvodné obavy, že pokud by byli tito cizinci vráceni do státu, jehož jsou státními občany (v případě osob bez státního občanství do státu jejich posledního trvalého bydliště), hrozilo by jim skutečné nebezpečí vážné újmy. Za vážnou újmu se pak považuje uložení nebo vykonání trestu smrti, mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání žadatele o udělení mezinárodní ochrany, dále vážné ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu, nebo pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky České republiky.

Dublinský systém

Označení používané pro mechanismus, kterým je určován stát odpovědný za posouzení žádosti o mezinárodní ochranu podané na území členských států Evropských společenství státním příslušníkem třetího státu. Směřuje k realizaci principu 1 osoba – 1 žádost – 1 stát.

Emigrace

Změna místa pobytu směrem z území domovského státu; emigrace je procesem, při němž obyvatelé opouštějí své domovské státy s cílem usídlit se v zahraničí.

Emigrant

Osoba opouštějící území svého domovského státu s cílem usídlit se v zahraničí.

Kulturní a etnická identita

Je často chápána jako mnohovrstevná identifikace jednotlivce s nejrůznějšími kulturními, etnickými, sociálními, profesními, zájmovými a jinými skupinami. To znamená, že se jeden člověk vymezuje vůči různým modelovým kulturám a skupinám. V různých situacích a v různé míře se s nimi může, ale nemusí ztotožňovat. Kulturní identita jedince tvoří jen část jeho identity. Charakteristiky kultury nikdy nejsou totožné s charakterem osobnosti.

Exkluze

Vyloučení z různých aktivit a sociálních skupin či podceňování schopností a potenciálu určitých osob.

Fašismus

Fašismus je autoritářská a nacionalistická politická ideologie.

Identita

Identita je to, kým jsme. Součástí naší identity je jméno, původ či příslušnost k určité skupině, ale rovněž systém hodnot a kulturní zázemí. Identita se vyvíjí a proměňuje v čase.

Imigrace

Změna místa pobytu směrem na území jiného než domovského státu; imigrace je procesem, při němž se na území států usídlují cizinci.

Imigrant

Cizinec přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.

Integrace

Plné začlenění do společnosti. Integrovaný člověk je součástí dané společnosti, ale zároveň si zachovává prvky své původní kultury, např. náboženství, které jsou respektovány a přijímány majoritní společností.

Lidé bez státního občanství

Občanství je právní vazbou mezi státem a jednotlivcem. Lidé bez státního občanství tuto vazbu nemají, což má pro jejich životy strašné důsledky. Být občanem státu je základním předpokladem pro zapojení do společnosti a přístupu ke všem lidským právům. Tento stav může vzniknout z několika důvodů, například v důsledku diskriminace menšiny ve vnitrostátní legislativě, nezahrnutí všech obyvatel do nově vzniklého nebo osamostatněného státu či v důsledku právních konfliktů mezi zeměmi. Počet lidí bez státní příslušnosti se na celém světě odhaduje na 12 milionů.

Lidská práva

Lidská práva platí pro všechny osoby a jsou zárukou toho, že se lidé kdekoliv na světě rodí svobodní a sobě rovní. Organizace spojených národů vytvořila ucelený soubor právních norem na ochranu lidských práv. Tento univerzální a mezinárodně uznávaný kodex mohou přijmout všechny národy a každý člověk se na něj může odvolávat. OSN definovala širokou škálu mezinárodně přijímaných práv, včetně práv ekonomických, sociálních a kulturních, občanských a politických, a zároveň vytvořila mechanismy zajišťující ochranu těchto práv a podporující vlády při jejich naplňování. Základem souboru je Charta OSN a Všeobecná deklarace lidských práv, které přijalo Valné shromáždění v letech 1945 a 1948.

Mezinárodní ochrana

Zastřešující pojem pro azyl a doplňkovou ochranu. Jako ochranný institut se v České republice poskytuje právě buď ve formě azylu, nebo doplňkové ochrany cizincům v souvislosti s jejich pronásledováním nebo hrozícím skutečným nebezpečím vážné újmy.

Migrace

Přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních.

Nezletilé osoby bez doprovodu

Jedná se o svobodné osoby mladší 18 let, jež vstupují na území členských států EU bez doprovodu dospělé osoby, která za ně podle práva nebo podle zvyklostí odpovídá, a to po dobu, po kterou se skutečně nenacházejí v péči takové osoby; tato definice zahrnuje i nezletilé

osoby, jež jsou ponechány bez doprovodu po vstupu na území členských států. V České republice jsou nezletilí bez doprovodu umístováni do Zařízení pro děti – cizince, které sídlí v Radlické ulici v Praze.

Nelegální přistěhovalci

Nelegální přistěhovalci jsou lidé bez dokumentů, neoprávněně přicházející či pobývající na území jiného státu. Tito lidé často opouštějí zemi svého původu ze stejných důvodů jako uprchlíci, ale také z ekonomických, klimatických, zdravotních či jiných příčin. Může se jednat o osoby, které mohou splňovat kritéria pro udělení azylu, ale z nějakého důvodu nepodaly žádost o udělení mezinárodní ochrany či jejich žádost byla zamítnuta.

Předsudek

Je předpojatý zakořeněný názor o tom jaký daný člověk či skupina je. Jedná se o předsudky typu „muslimové jsou teroristi“ či „Němci jsou pořádní a nudní“. Předsudky zobecňují, paušalizují a hodnotí celou skupinu na základě činu či slova jednotlivce. Předsudky mohou být pozitivní a negativní. Předsudky často přejímáme od jiných lidí. Zároveň jsou jistým zjednodušením, které nám umožňuje rychlou orientaci ve světě kolem nás.

Rasismus

Negativní postoj, nerovné zacházení, případně ubližování jiným osobám nebo skupinám osob na základě příslušnosti k jinému národu, etnickému původu, kultuře, barvě pleti nebo původu. Většinou je rasismus založen na předpokladu, že některé skupiny lidí jsou nadřazené jiným, právě pro jejich příslušnost k určité „rase“, ke které se váží určité „vrozené“ charakteristické psychické a fyzické dispozice.

Uprchlík

Osoba, která je uznána jako uprchlík podle kritérií Ženevské úmluvy z roku 1951. Jde o osobu, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů. Právní řád ČR s tímto pojmem ovšem npracuje. Pojem je možné vykládat širěji a bez přímého vztahu k právnímu postavení tedy jako osobu, která opouští zemi svého původu z důvodů uvedených v Ženevské úmluvě. Často bývá nesprávně zaměňován s pojmem migranta obecně.

Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)

Mezinárodní instituce v rámci OSN zaměřená na poskytování pomoci uprchlíkům.

Stereotyp

Jednotvárný, ustálený, navyklý vzorec chování a myšlení. Nejčastějším projevem stereotypu vůči druhým jsou *diskriminace a předsudky*, tedy odlišné chování k druhým kvůli jejich příslušnosti k určité skupině – např. náboženské, národnostní, etnické, sociální aj. Stereotyp vzniká na základě zjednodušení, přehánění nebo překroucení pravdy, generalizace a představení některých kulturních atributů jako „přirozených“ (např. cikáni mají to tuláctví a nezodpovědnost v krvi a nikdy nebudou chtít pracovat...).

Šikana

Systematické obtěžování a zastrašování, při němž se oběť velmi rychle dostává do situace, kdy je zranitelná a má potíže se sama bránit. Izolované incidenty mohou být ponižující a jako takové jsou i hodnoceny, nejde však o šikanu.

Vnitřně vysídlené osoby

Osoby nacházející se v obdobně nepříznivém postavení v zemi původu jako uprchlíci. Tyto osoby však na rozdíl od uprchlíků nehledají ochranu v jiném státě, ale zůstávají v zemi původu, aniž by překročily státní hranici do sousední země. Není možné je označit za uprchlíky podle definice Ženevské úmluvy, neboť se nenacházejí mimo zemi původu.

Xenofobie

V doslovném překladu jde o strach z cizinců. Slovo se většinou užívá pro označení nesnášenlivosti k lidem z jiných zemí a neúcty k jejich tradici a kultuře. Xenofobii lze také chápat jako předsudek, který vytváří negativní názor bez jakékoliv předcházející znalosti.

Žadatel o udělení mezinárodní ochrany

Cizinec, který požádal Českou republiku o mezinárodní ochranu nebo který podal žádost o azyl, resp. o mezinárodní ochranu, v jiném členském státě Evropské unie, je-li Česká republika příslušná k jejímu posuzování. Postavení žadatele má od okamžiku podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany po dobu správního řízení o udělení mezinárodní ochrany.

Ženevská úmluva

Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951, ve znění Newyorského protokolu ze dne 31. ledna 1967, publikována pod č. 208/1993 Sb.

Tip! Více k důležitým pojmům naleznete na portálu Inkluzivní škola.cz, na webových stránkách Ministerstva vnitra ČR, UNHCR a webu projektu CzechKid.